

Kniha Genezis 12 – 36

(Rozprávanie o Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi)

Úvod

Kniha Genezis ako prvá kniha Svätého písma je pomerne rozsiahla, má až päťdesiat kapitol a vnútorne je veľmi členitá.

V prvých jedenástich kapitolách sa stretávame s prehistóriou sveta (Gn 1 – 11), v ktorej sú opísané počiatky histórie človeka zahŕňajúcej veľké diela Boha a počiatky jeho vzťahu s človekom. Toto rozprávanie zároveň predstavuje dôležité archetypy (veľké modely) ľudského života a správania, ktoré sa v histórii opakujú, napr. model podľahnutia hriechu, ktorý má dopad na vzťah s Bohom, so stvoreným svetom i medzi ľuďmi (mužom a ženou) navzájom, ďalej model medziľudskej nenávisťi (Kain a Ábel), model ľudskej pýchy (rozprávanie o Babylonskej veži), ale i model Božieho milosrdenstva (protoevanjelium, Božia záchrana „Kaina“, záchrana Noeho a celého stvorenia).

Od tohto rozprávania v Gn 1 – 11, ktoré má výrazne mýtické črty, no zároveň je prostredníctvom rodokmeňov späté s ľudskou históriou, sa odlišuje od rozprávania o patriarchoch (Gn 12 – 50), v ktorých mýtické prvky nemajú až tak veľa miesta, ale začínajú sa rozsiahle rozprávania, ktoré pripomínajú príbehy rodinných ság, tak ako ich poznáme z mnohých kultúr, napríklad zo staroislandskej kultúry z 9. – 10. stor. po Kr.

Rozprávania o patriarchoch sú detailnejšie, predstavujú miesta a mená známych predkov Izraela, ktorých dejiny sú spojené s témou Zaslúbenej zeme a vyvoleného národa. Medzi týmito tridsiatimi deviatimi kapitolami knihy Genezis má osobitú miesto rozprávanie o Jozefovi (Gn 37 – 50), ktoré sa od rozprávania o Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi, líši literárne aj historicky. Preto sme sa v rámci výberu textov pre biblickú olympiádu rozhodli, že súťažiacim ponúkame pomerne ucelené rozprávania o praotcoch v Gn 12 – 36, ktoré veľmi farebným spôsobom predstavuje ľudské peripetie Abraháma, Izáka a Jakuba. Tieto kapitoly zobrazujú v troch praotcoch prapočiatok vyvoleného národa, ktorý je spätý s Božím prisľúbením. Ono sa nenaplní ľahko, ale uprostred mnohých životných ťažkostí, a preto si vyžaduje odpoveď viery. Zároveň sme chceli vybrať ucelené rozprávania, ktoré svojou dĺžkou nezaťažujú mladého čitateľa. Vnímame tiež, že naratívne texty týchto kapitol môžu byť pre čitateľa príťažlivé.

V rámci komentára k týmto kapitolám, najskôr bude stručne predstavená kniha Genezis a jej hlavné črty, ktoré nám pomôžu pochopiť charakter a podstatu týchto rozprávání. Následne stručne predstavíme kompozíciu Rozprávania o patriarchoch (Gn 12 – 50), s dôrazom položeným najmä na Gn

12 – 36. Následne predložíme komentár k týmto kapitolám, v ktorom budú predstavené hlavné teologické témy a dôrazy týchto kapitol.

Literárny cieľ a základné teologické pravdy knihy Genezis

Napriek tomu, že prvá biblická kniha veľmi detailne, zaujímavo a farebne rozpráva o prahistórii sveta a prapočiatkoch Izraela, netreba v nej hľadať prírodovedné a historické pravdy. Nenájdeme v nej pravdy verifikovateľné súčasnou astronómiou, fyzikou či geológiou, alebo vyčerpávajúci opis starovekej histórie. Tieto poznatky staroveká autori knihy Genezis nemali a ich cieľom ani nebolo tieto poznatky predstaviť. **Literárny cieľ knihy Genezis je na prvom mieste predstaviť, akým má byť podľa Božieho zámeru svet a ľudia v ňom, a po druhé opísať, aký je Boží plán s národom, ktorý má svoje počiatky v rodine Abraháma a jeho potomkov, a ukázať ako je Boh uprostred tohto rodiaceho sa národa prítomný v jeho šťastí i nešťastí.**

Tento cieľ je dosiahnutý prostredníctvom rozsiahleho rozprávania v ktorom sa prelínajú základné teologické pravdy knihy Genezis (Boadt 286-287):

- 1) Stvorenie je Bohom plánované, usporiadané a dobré (porov. Gn 1,1 – 2,3).
- 2) Ľudia boli stvorení na Boží obraz a sú jeho služobníkmi. Porov. najmä Gn 1, 26-30 a 2, 15-17.
- 3) Boh požehnal ľudský rod. Treba si všimnúť, ako často Boh požehnáva svoje stvorenie a najmä ľudí: 1,21 (zem); 1,28 (celé ľudské pokolenie); 5,2 (Adam); 9,1 (Noe); 12,3 (Abrahám); 26,24 (Izák); 27,29 (Jakub); 48,1-16 (Jozef)
- 4) Hriech je odvrátením sa od Boha. Gn 4,1-12 je úvahou o pokušení hriechu a jeho moci nad človekom.
- 5) Boh trestá i odpúšťa. Veľmi dobrý príklad na pochopenie Božieho trestu, odpustenia i nového požehnanie je Gn 32 a okolnosti, ktoré sprevádzajú Jakubovo zmierenie sa s jeho bratom Ezauom.
- 6) Izrael bol Bohom osobitne vyvolený. Je treba si prečítať najmä Gn 12,1-3; 15,1-6; 17,1-8;
- 7) Gn 28,10-22. Tento príbeh je príbehom zaslúbenia. Stojí za to pozrieť sa na také dôležité epizódy, ako je požehnanie Izáka (Gn 27, 27-29) a prísľub daný Jakubovi (Gn 35, 10-12).
- 8) Boh neraz používa kľukaté cesty a pre ľudí ťažko pochopiteľné chodníčky, aby vyviedol človeka na priamu cestu. Aby sme pochopili toto Božie konanie, musíme znovu prečítať úryvok o tom, ako Jakub oklamal a podviedol svojho brata Ezaua (Gn 25, 27-34; 27, 1-45).
- 9) Kniha Genezis je príbehom viery. Gn 15,1-6 rozpráva príbeh o Abrahámovej dôvere, ktorá bola vždy v centre biblickej teológie.

10) Nesmieme zabúdať na dôležitosť kultu. Spojitosť medzi sobotným odpočinkom a stvorením (Gn 2,1-3) je veľmi dôležitá pre teológiu kultu. Zároveň praotcov vidíme ako tých, ktorí budujú kultové miesta a tam uctieujú Boha.

Týchto desať teologických motívov nevyčerpáva celú náboženskú hĺbku knihy Genezis, ale ukazuje hlavné dôrazy a témy, ktoré sa objavujú aj v rozprávaniach o patriarchoch.

Kniha Genezis ako rozprávanie o počiatkoch

Tieto dôležité teologické akcenty zároveň zvýrazňujú dôležitosť správneho chápania knihy Genezis, ktorá nie je ani tak historickým rozprávaním, ale skutočným rozprávaním o počiatkoch. Po latinsky sa táto kniha začína slovami „*In principio...*“ (*Na počiatku...*), čo dobre vystihuje charakter tejto knihy. Je o počiatkoch, to jest princípoch fungovania sveta, človeka, Božieho ľudu.

Táto kniha svojím postavením na začiatku celej Biblie vovádza čitateľa do nového sveta, ukazuje princípy jeho fungovania a je akoby portálom, veľkou bránou do tajomstva Božej vôle a ľudskej existencie.

Kniha Genezis je počiatkom Pentateuchu, teda piatich kníh Mojžišových. Týchto päť kníh tvorí v židovskom kánone posvätných Písem, ktoré v kresťanskom kánone nazývame Starým zákonom, jadro a fundament celého Božieho zjavenia. Pentateuch sa začína stvorením priestoru, v ktorom má človek žiť a oslavovať Boha a končí príchodom Hebrejov na hranicu zaslúbenej zeme, v ktorej má Boží ľud žiť a uctievať Boha. Uprostred tohto rozprávania je strastiplné putovanie najskôr Abraháma, jeho potomkov a neskôr celého tvoriaceho sa národa. Cieľom tohto putovania je naplnenie prísľúbení, ktoré naplňajú celú Tóru. Päť kníh Tóry je ako jeden celok braný ako zakladajúci dokument vyvoleného národa, pretože predstavuje jeho vyvolenie a sformovanie. A počiatkom toho vyvoleného národa je povolanie Abraháma. Zároveň môžeme Pentateuch chápať ako „ústavu“ Izraela, pretože obsahuje základné zákony a prikázania.

Kniha Genezis je počiatkom celej Biblie. Svojím literárnym a teologickým charakterom nás od začiatku pripravuje na bohatstvo tém a rozmanité spôsoby ich predstavenia, ktoré sú prítomné v knihách tvoriacich celé hebrejské Písmo. Tieto knihy neponúkajú len jeden spôsob poznávania Boha, ale rozličné prístupy. V dôsledku toho obsahujú všetky literárne žánre: kódexy zákonov, kráľovské kroniky, básnické diela, proroctvá, múdroslovné výpovede, poučné príbehy a dokonca aj milostné piesne. Nie náhodou sa preto iné biblické knihy odvolávajú na Pentateuch a zvlášť knihu Genezis. Žaltár sa začína reflexiou človeka, ktorý dňom i nocou odrieka slová Tóry (Ž 1). Päť Ježišových rečí v Evanjeliu podľa Matúša pripomína päť Mojžišových kníh a samotné Evanjelium sa začína slovami „*biblos geneseos*“ (Mt 1,1 doslova „kniha pôvodu“) čo je grécky preklad hebrejského „*toledot*“ z Knihy Genezis

2,4, o ktorom budeme hovoriť neskôr. Nakoniec Evanjelium podľa Jána (Jn 1,1) sa začína tými istými slovami ako kniha Genezis, „na počiatku“.

Kniha Genezis je počiatkom veľkej histórie človeka. Vo Svätom písme sa touto knihou začína blok veľkého historického rozprávania (od knihy Gn až po 2 Kr). On siaha od počiatku stvorenia až po Babylonské zajatie. Táto história nebola vyrozprávaná z čisto historického dôvodu ale s cieľom ukázať, ako históriu ovplyvňovali ľudské rozhodnutia a vernosť Pánovi. Kniha Genezis zohráva kľúčovú úlohu pri zrození príbehu tejto veľkej histórie: Boh svojím slovom stvoril svet ako dobrý a vložil doň svoj poriadok, a jeho slovo spoľahlivo udržiava spravodlivý a pravdivý poriadok po celé veky. Takto sa celý príbeh stáva príbehom slova vysloveného v Gn 1.

Literárna štruktúra knihy Genezis

Kniha Genezis nie je nejakým náhodným alebo nesúrodým súborom rôznych príbehov z počiatkov sveta, ale ich usporiadanie odhaľuje prirodzené rozdelenie literárneho materiálu, ktorý vyjadruje teologické zámery autorov a redaktorov knihy.

Prvou a najcharakteristickejšou črtou knihy je to, že rozpráva príbehy rôznych hlavných postáv, o ktorých sa hovorí tak, akoby žili postupne jedna po druhej. Kniha sa teda v podstate zameriava na osoby Adama a Evy, Kaina a Ábela, Noema, Abraháma a Sáro, Izáka a Rebeku, Jakuba a jeho manželiek Ráchely a Ley a napokon na Jakubovho syna Jozefa. Po prvé, už len táto skutočnosť naznačuje, že zámerom tohto literárneho postupu je predstaviť čitateľom vybrané dejiny ľudského rodu. Nie sú predstavené dejiny všetkých ľudí, ale tých dôležitých pre svet a Boží ľud.

Po druhé, Genezis s dôrazom vykresľuje tieto postavy v momentoch závažných rozhodnutí a stretnutí s Bohom, ich život je postavený na vzťahu s Bohom a riadi sa ním (porov. napríklad, ako Jozef vysvetľuje naplnenie Božieho zámeru Gn 45,4-8). Čiastočne podobne ako hrdinovia gréckych tragédií, nie sú hlavné postavy knihy Genezis bezvýznamnými postavami drámy, ale dôležitými ľuďmi, od ktorých rozhodnutí veľa závisí. Ak aj všetci nie sú hrdinami, prinajmenšom sú všetci vzornými príkladmi ľudskej odpovede na Božie volanie.

Po tretie, črtou, ktorá je pri opakovanom čítaní textu nápadná, je rozdiel medzi kapitolami 1 – 11 a 12 – 50 (porov. ako sa v 11, 32 opisuje koniec jednej éry, zatiaľ čo v 12,1 - 9 sa jasne začína nové povolanie od Boha). Kapitoly 12 – 50 sa obyčajne nazývajú príbehmi patriarchov a sledujú putovanie pradejiny národa od povolania Abraháma v Gen 12,1 až po smrť Jozefa na konci knihy. Obidve tieto časti knihy Genezis sa začínajú stvorením mocou Božieho slova. V Gen 1,1 Boh mocou svojho slova tvorí svet. V Gn 12,1 mocou svojho slova, ktorým povoláva Abraháma tvorí vyvolený ľud.

Knihu je okrem toho možné rozdeliť na základe hebrejskej formuly „*toledot*“, ktorá sa v knihe ako refrén opakuje 10 krát – 2,4; 5,1; 6,9; 10,1; 11,10; 11,27; 25,12; 25,19; 36,1(9), 37,2. Toto slovné

spojenie je možné preložiť mnohými spôsobmi – „toto sú generácie“, „to je rodinná história“; „história (niečoho / niekoho)“; „potomkovia (niekoho)“ – jej význam však môžeme opísať ako „to, čo bolo zrodené z...“. Po tejto formule nasleduje osobné meno (Adam; Noe; synovia Noeho; Šem; Terach, Izmael, Izák, Ezau, Jakub), okrem prvej formuly, po ktorej sú spomenuté nebo a zem (Gn 2,4). Menovaná osoba pritom nemusí byť hlavnou postavou nasledovného rozprávania, ale východiskom časti, ktorá sa najčastejšie končí smrťou spomínanej osoby. Tak je to v prípade Teracha, ktorý nie je hlavnou postavou rozprávania, ale z neho pochádza Abrahám, na ktorého sa sústreďujú kapitoly Gn 12 – 25.

Ak sa teda pozrieme na knihu Genezis z pohľadu týchto *toledot*, môžeme povedať, že má prológ stvorenia (1,1-2,3), po ktorom nasleduje desať epizód. Je zaujímavé, že dvom spomínaným častiam knihy Genezis, teda biblickej prahistórii (1,1-11,26) a dejinám patriarchov (11,27-50,26) zodpovedajú dve časti po päť *toledot*. V prvej časti po prológu, ktorý tvorí Hexameron (1,1-2-4a) nasleduje 5.

1. Dejiny Adama a Evy (2,4b-4,26) s opisom stavu ich nevinnosti a ich hriechu.
2. Dejiny Adamitov (5,1-6,8) s vymenovaním Setitov (5,1-32), opis všeobecného úpadku (6,1-4) a Boží zámer zničiť ľudstvo (6,5-8).
3. Dejiny Noeho (6,9-9,29) charakteristické predovšetkým strašnou potopou.
4. Dejiny Noemových potomkov (10,1-11,9), ktoré obsahujú rodokmeň národov (10,1-32) a rozprávanie o Babylonskej veži, s ktorou je spojené rozptýlenie ľudstva (11,1-9).
5. Dejiny Semitov (11,10-26) až k Táremu.

Druhá časť predstavuje dejiny hebrejských patriarchov v ďalších piatich *toledot*.

1. Dejiny Táreho (11,27-25,11), ktorých hlavným obsahom je povolanie Abraháma (12,1-9), jeho zmluva s Bohom (15,1-21) a obeta Izáka (22,1-19).
2. Dejiny Izmaela (25,12-18).
3. Dejiny Izáka (25,19-35,29), ktoré hovoria predovšetkým o predaji práva prvorodeného zo strany Ezaua (25,29-34), ľstivé prebratie otcovského požehnanie zo strany Jakuba (27,1-29) a jeho manželstvo s Labanovými dcérami v severnej Mezopotámii (29,1-35).
4. Dejiny Ezaua (36,1-43).
5. Dejiny Jakuba (37,1-50,26), ktoré sú prakticky dejinami jeho syna Jozefa.

Rozprávanie o patriarchoch Gn 12 – 50

Druhá hlavná časť knihy Genezis nás oboznamuje s rodinnou históriou štyroch generácií: Abraháma, Izáka, Jakuba a Jozefa. Manželky patriarchov, s výnimkou poslednej, zohrávajú v každom z

príbehov dôležitú úlohu. Ešte pred niekoľkými rokmi boli kapitoly Gen 12 – 36 ponímané ako história praotcov. Abrahám, Izák a Jakub, patriarchovia, boli považovaní za hlavné postavy. Medzitým sa však vďaka podrobnejšiemu literárnemu skúmaniu knihy stalo viac jasné, že „matky“ – Sára, Hagar, Rebeka, Hagar, Rebeka, Lea, Ráchel, Támar a ďalšie – zohrávajú v nich tiež osobitnú úlohu. Napriek tomu, že kultúra na blízkom východe v tomto období mala podobu dominantnej patriarchálnej spoločnosti, ženy v knihe Genezis zohrávajú aktívnu a sebavedomú úlohu v dejinách rodín.

Tieto kapitoly (Gn 12 – 50) sú v ostrom kontraste s prehistóriou sveta (Gn 1 – 11), ktorá sa len nedávno uzavrela, pretože dej predstavený v nich sa odohráva na veľmi konkrétnom mieste a vo veľmi konkrétnom čase a prijaté rozhodnutia sú dielom jednotlivcov. Séria príbehov, ktoré tvoria širší rad týchto rodinných dejín, mala za cieľ ukázať skutočné osoby, s ktorých skúsenosťami sa čitateľ môže ľahko stotožniť. Všetky spolu tvoria jednu rodinnú ságu, ktorá sa skladá z troch dramatických etáp v pláne Božieho plánu: kapitoly 12 – 25 hovoria o zaslúbeniach daných Abrahámovi a Sára; kapitoly 25 - 36 predstavujú vznik Izraela ako „národa“ identifikovateľného v postavách Jakuba, Ley a Ráchel; kapitoly 37-50 sa zaoberajú skrytými cestami Božieho plánu, ktorý sa uskutočňuje prostredníctvom Jozefa. Príbeh Izáka, štvrtého člena a druhého článku generácie, nemá podobu uceleného cyklu (rozsiahlejšieho rozprávania), ale spomína sa pri príležitosti udalostí, ktoré spájajú Abrahámov a Jakubov cyklus.

Odkiaľ autori čerpali príbehy o praotcoch? Nepochybne existovali staré pramene. Niektoré príbehy boli určite odovzdávané ústne starovekými kmeňovými skupinami dávno pred zrodom izraelského národa. Ostatné mohli vzniknúť z neskorších pokusov predstaviť veľkosť kráľa Dávida – založenú na významnosti jeho predkov – a uviesť dôvody, prečo ho Boh požehnal veľkým a mocným kráľovstvom. Niektoré „skoré“ rozprávania o udalostiach mohli byť spojené s typickými legendami o hrdinoch a s ľudovými motívmi a iné mohli tieto motívy kombinovať a dali im literárnu formu ságy. Sága je rodinná história s prvkami legendy, ktorá zobrazuje veľkú minulosť národa, opisuje činy jeho členov, hlavne vodcov, o ktorých tradícia zachovala len hmlisté spomienky.

Znamená to však, že Genezis je len zbierkou vymyslených príbehov, alebo tieto majú nejaký historický základ? Bohužiaľ, ani jeden nezávislý archeologický dôkaz alebo mimobiblický historický dokument nespomína konkrétnu postavu z Gn 12 – 50. Na druhej strane máme k dispozícii pomerne veľa údajov, ako napríklad formy zmlúv, mená patriarchov, zákony o dedičstve, a iné paralely, ktoré zjavne poukazujú na obdobie strednej doby bronzovej (1900 - 1600 pred n. l.). Aramejský pôvod Abrahámovej rodiny a umiestnenie semitského vidiečana Jozefa v Egypte môžu tiež svedčiť o jasnej spomienke na obdobie pred Exodom. Mnohé ďalšie prvky týchto príbehov naznačujú, že tento surový materiál bol prepracovaný v časoch kráľovstva: Abrahámov vzťah s mestom Salem v 14,18 je predobrazom vzťahu Dávida k mestu Jeruzalem. Jakub v Beteli predznamenáva budúci národný chrám Severného kráľovstva po roku 920 pred Kr. Preto sa môžeme domnievať, že veľká časť starobylej ústnej

tradície bola spracované v období kráľovstva a ucelenú podobu mohlo toto rozprávanie získať pred zničením severného kráľovstva v r. 722 pred Kr.

Napriek tomu, že teda rozprávania môžu pochádzať z rôznych období a že kapitoly Gn 12 – 36 „nie sú z jedného cesta“, môžeme si v nich všimnúť viaceré jednotiace prvky.

Pri čítaní príbehu o praotcoch sa vynára určitá jednota textov, v ktorých dáva patriarchom a ich ženám prísľúbenie. Medzi tieto prísľúbenia patria napr. prísľub narodenia syna alebo dokonca početných potomkov, prísľub pastvy alebo pôdy na osídlenie, prísľub, že Boh bude prítomný, prísľub požehnania a napokon prísľub zmluvy. Prísľuby vytvárajú v kontexte rozprávania určité napätie, pretože čitateľ môže vnímať, že sa neuskutočňujú automaticky a bez problémov. Zároveň však ukazujú, že v prísľuboch Boh pamätá na človeka a uisťuje ho o svojej blízkosti.

Prísľuby dané praotcom (výber): Gn 12,1-3.7; 13,14-17; 15,5-7; 16,10-12; 17,4-8.15f.19-21; 18,10.14; 21,18; 22,16-18; 26,2-5.24; 28,13-15; 31,3; 35,10-12; 46,3f.

Rozmanité príbehy praotcov taktiež spája, ako to bolo ukázané pri predstavovaní štruktúry knihy Genezis formula *toledot*. Všetky udalosti a ich význam spája s konkrétnym patriarchom, z ktorého rodu vzišli potomkovia, o ktorých je v rozprávaní reč a na ktorých sa vzťahujú Božie prísľúbenia.

Pre potreby tohto jednoduchého uvedenia do rozprávania o Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi, bude text Gn 12 – 36 rozdelený jednoducho podľa obsahu a budeme sledovať len jeho hlavné časti príbehu.

Rozdelenie podľa obsahu

12,1 – 25,18	Abrahám
25,19 – 26,34	Izák
27,1 – 36,43	Jakub

Toto rozprávanie o patriarchoch vo svojej konečnej podobe upriamuje našu pozornosť na niekoľko dôležitých náboženských tém: 1) príbehy hovoria o viere a poslušnosti jednotlivcov a o ich zlyhaniach; 2) za všetkými etapami dejín treba rozoznať Božiu ruku; 3) Boží prísľub, napriek zdanlivým zlyháním sa ukáže ako pravdivý; 4) veci nie sú vždy také, ako sa zdajú byť na prvý pohľad!

Obsah Gn 12 – 36 a jeho poslanstvo

Dejiny Abraháma Gn 12,1 – 25,18

Hlavnou postavou celého cyklu je Abrahám, ktorý je sprevádzaný svojou manželkou Sárrou. Okrem týchto dvoch hlavných postáv sa ako kľúčové postavy v rozprávaní objavujú Lot, Abrahámov syn Izák a jeho manželka Rebeka. Rôzne udalosti okolo Abraháma a Sárry sú pomerne voľne spojené s tromi témami:

- i) prísľub daný manželskému páru;
- ii) ich viera a pochybnosti;
- iii) záverečná skúška, ktorá potvrdí dôveru v Boha.

Prísľubenia sa týkajú narodenia syna a novej krajiny a majú byť potvrdené zmluvou uzavretou s Abrahámom (kapitoly 15 a 17). Tá sa vzťahuje aj na potomstvo Abraháma a Sárry, z ktorého sa zrodí ľud Izrael. Táto počiatková fáza drámy sa zameriava najmä na prechod od zaslúbenia k narodeniu legitímneho potomka. Prísľub je mimoriadne dôležitý a manželia sa nakoniec ukážu byť silní a verní. Keďže tento cyklus s takou jednoduchosťou a úprimnosťou zobrazuje dôveru, ktorú Abrahám prejavuje Bohu, tento patriarcha mal vždy osobitné miesto v zbožnosti Izraela ako otec národa a v novozákonnej kresťanskej zbožnosti ako muž viery (Rim 4,1-21; Gal 4,1-2; 3,15-18; 4,21-31; Hebr 11,8-19).

Celé rozprávanie sa začína povolaním praotca (Gn 12,1-9), ktorý sa vtedy ešte volá Abramom. Boh oslovuje Abrama a vyzýva ho, aby išiel do krajiny, „ktorú ti ukážem“ (Gn 12,1). Boh vo svojom priamom oslovení dáva Abramovi tri základné prísľubenia, ktoré sa stávajú aj istým programom života patriarchu:

- i) život v zaslúbenej krajine;
- ii) veľké potomstvo;
- iii) požehnanie všetkých pokolení zeme prostredníctvom Abraháma.

Praotec sa spolu s manželkou Sárrou a synovcom Lotom vydáva na cestu a odchádza do krajiny Kanaán (mestá Sichem a Betel). V Sicheme a Beteli Abram stavia Bohu oltár. Je ukázaný ako muž, ktorý putujúc zo severu na juh všade na miesta pohanského kultu vovádza uctievanie Boha Jahve. V Sicheme sa Boh zjavuje Abramovi a slovami, „*Túto krajinu dám tvojmu potomstvu*“ (Gn 12,7), potvrdzuje prísľubenie krajiny, ktoré sa týka Kanánu. Čitateľovi by sa mohlo zdať, že Abram prvé prísľubenie dosiahol veľmi ľahko, no pri pozornom čítaní si môžeme všimnúť, že jeho naplnenie sa vzťahuje až na potomstvo praotca, ktoré neskôr pod vedením Jozueho prichádza do zaslúbenej zeme.

Hladomor prinútil Abrama a Sárrou utiecť do Egypta (Gn 12,10-20), a teda opustiť zaslúbenú zem. Dochádza tak ku komplikácii pri napĺňaní Božieho sľubu. Praotec zo strachu o svoj život požiadala Sárrou, aby sa vydávala za jeho sestru. Po prvej scéne, ktorá ukazuje veľkú dôveru a poslušnosť Abrama, je

následne kontrastne opísaná slabosť, strach a nerozvaha praotca. Základná osnova príbehu – putovanie do cudzej krajiny, klamstvo praotca o skutočnom vzťahu so ženou a Boží zasah – sa objavuje ešte dvakrát v kapitolách 22 a 26. Správania praotcov (Abraháma a neskôr Izáka) môže nadväzovať na blízkovýchodné právne precedensy z 2. tisícročia pred Kr., ktoré umožňovali bohatému človeku vydávať svoju ženu za svoju sestru. V prípade Abraháma a neskôr jeho syna však tieto rozprávania slúžia na zvýraznenie faktu, že osudy Abraháma a jeho potomkov budú závisieť od Božej starostlivosti a nie od ľudského riešenia. Bez oddanosti Bohu hrozí Abramovi a jeho potomkom nebezpečenstvo, že ich opakovane ovládne strach, ktorý im zabráni postupovať podľa Božích nariadení, a preto sa budú utiekať k ľsti a budú myslieť len na vlastné potreby.

Rozprávanie pokračuje tak, že Faraón odvedie krásnu Sáru do svojho paláca a odmeňuje Abrama darmi. To prináša nebezpečenstvo, žeby Sára mohla počať dieťa, ktoré by nebolo Abramove, ale faraónove. Boh ale chráni Sáru a trestá faraóna i celý jeho dom ranami. Faraón vtedy Sáru prepustí na slobodu. Božie konanie je v centre celého rozprávania, na čo poukazuje aj premyslene vytvorená štruktúra:

A: Abrahám *koná* na ceste do Egypta (Gn 12,10)

B: *Slová* Abraháma odhaľujú jeho plány (Gn 12,11nn)

C: Boh *koná* (Gn 12,17)

B': *Slová* faraóna odhaľujú jeho plány (Gn 12,12-19)

A': Faraón *koná*, aby napravil krivdu a vyvádza Abraháma z Egypta (12,20)

Abram následne opúšťa Egypt a vracia sa do Kanaánu ako bohatý muž (Gn 13,1-4). Dobrobyt praotca a rozmnoženie jeho majetku je znakom Božieho požehnaní. Darí sa aj Lotovi (Gn 13,5), a to vďaka tomu, že je s Abramom, a teda má účasť na Abrahámovom požehnaní. To je znakom napĺňania jedného zo základných Božích prisľúbení.

Množstvo oviec a dobytky si však vyžaduje aj viac pastvísk (Gn 13,6), o ktoré vzniká spor medzi pastiermi (Gn 13,7). Abram a Lot sa kvôli tomu rozídu. Abram veľkodušne prenechá Lotovi právo vybrať si územie pastvísk ako prvý (Gn 13,8-9). Lot si vyberá úrodné územie blízko údolia Jordána až na juh (Gn 13,10-11). Geografický opis robí dojem, akoby Mŕtve more vtedy ešte neexistovalo. Lot odchádza do prijordánskych miest, okrem iného do mesta Sodomy (Gn 13,12). Informácia o skazenosti Sodomčanov (Gn 13,13), ale aj vedomie čitateľa, čo sa neskôr stane so Sodomou, je iróniou autora a poukazaním na to, akým bola v skutočnosti voľba „lepšieho“ územia v údolí Jordánu. Abram putuje do Kanaánu a usádza sa v blízkosti už známych dubov pri Mamre, neďaleko Hebronu (Gn 13,12-18). Pán Boh požehnáva toto rozhodnutie Abraháma a potvrdzuje svoje prisľúbenia (Gn 13,14-18).

Následne sa päť kráľov kanánskych mestských štátov, medzi nimi aj králi Sodomy a Gomory, vydajú na vojnu. Štyria ďalší králi ich však porazia a vtedy Lot, ktorý tiahol na vojnu so sodomských kráľom, je zajatý a zbavený svojho majetku (Gn 14,1-12). Vtedy sa Abram vydá na záchranu svojho synovca a v boji porazí štyroch kráľov a oslobodí zajatcov aj Lota. Čitateľovi by sa mohlo zdať, že aj tretie prisľúbenie – požehnanie všetkých pokolení zeme v Abramovi – je ohrozené. Totiž namiesto požehnaní, ktoré malo prísť prostredníctvom Abrama na iné národy, dochádza ku konfliktu Abrama s kráľmi, predstaviteľmi iných národov. Autor knihy Genezis predsa len ukazuje, že Boh nezabúda na svoje prisľúbenia a ako prvý je požehnaný samotný Abram, a to prostredníctvom salemského kňaza Melchizedecha (Gn 14,17-24).

Čitateľovi by sa však ďalej mohlo zdať, že naplnenie Pánových prisľúbení je v nedohľadne. No Boh uistuje Abrama o svojich prisľúbeniach a rozprávač vtedy dodáva: „*Abram uveril Bohu a to sa mu počítalo za spravodlivosť*“ (Gn 15,6). Boh vtedy uzatvára zmluvu s Abramom – to znamená potvrdzuje výlučný vzťah s praotcom – prostredníctvom tajomného obetného rituálu – prechádza ako oheň cez rozpolené obetné zvieratá, ktoré mu praotec pripravil (Gn 15). Do istej miery drastický obraz prepelených zvierat má za úlohu zvýrazniť, že tu ide o „smrteľne vážnu“ vec.

Ďalšia časť rozprávania sa začína informáciou, ktorá opäť spochybňuje naplnenie Božieho prisľúbenia: „*Abráмова žena Sara nerodila*“ (Gn 16,1). Sára vtedy prichádza s ľudským riešením, dáva svojmu mužovi egyptskú otrokyňu Hagar, aby mu (i jej) porodila syna (Gn 16,1). Keď však Hagar otehotnie začne pohrdať Sárrou (16,4), ktorá kvôli tomu trpí a vyženie tehotnú Hagar preč. Hagar odchádza na púšť, kde ju pri vodnom prameni stretne Pánov anjel a povzbudí ju, aby sa vrátila. Hagar poslúchne Božieho posla a keď porodí, dieťa dostáva presne podľa anjelovho pokynu meno Izmael.

Boh opäť uzatvára s Abramom zmluvu (Gn 17), ktorej znakom je obriezka. Patriarcha obrezal „*všetkých mužov vo svojom dome*“ (Gn 17,23). Zároveň pri tejto príležitosti mení Abramovi meno na Abrahám, „*lebo ťa urobím otcom mnohých národov*“ (Gn 17,5).

Keď je Abrahám v Mamre, navštívia ho traja Boží poslovia (Gn 18). Oznamujú Sáre a Abrahámovi, že sa im do roka narodí syn. Zároveň informujú Abraháma, že Boh sa rozhodol zničiť Sodomu. Abrahám neústupčivo vyjednáva, aby zachránil toto mesto (Gn 18,16-33). Táto epizóda približuje naplnenie dvoch prisľúbení – totiž, Boh sám navštevuje Abraháma, aby ho uistil, že sa mu narodí potomok, a zároveň Abrahám ako ten, kto sa snaží o záchranu obyvateľov Sodomy, napĺňa prisľúbenie, že bude požehnaním pre cudzie národy.

Dvaja z Božích poslov idú do Sodomy k Lotovi (Gn 19,1). Obyvatelia mesta žiadajú, aby im Lot prepustil hostí a oni ich mohli zneuctiť. Lot to rozhodne odmieta a poslov zo všetkých síl ochraňuje, čo je znakom jeho spravodlivosti (Gn 19,1-9). Poslovia zasiahnu Sodomčanov slepotou a opúšťajú Sodomu spolu s Lotom, jeho ženou a dvoma dcérami. Sodoma Gomora sú zničené ohňom a sírou (Gn 19,10-25). Lotova manželka sa otočí a premení sa na soľný stĺp (Gn 19,26). Táto udalosť má funkciu ľudového

etiologického rozprávania, ktoré vysvetľuje existenciu rôznych soľných stĺpov pripomínajúcich ľudské postavy na brehoch mŕtveho mora. Podobných etiologických rozprávání nachádzame v Gn 12 – 36 viac. Lot a jeho dcéry utekajú do jaskyne. Keďže sa dcéry boja, že ostanú bezdetné, opijú Lota, vyspia sa s ním (19,30-38) a otehotnejú. Narodia sa im synovia, ktorí sú praotcami dvoch národov – Ammónčanov a Moabčanov.

Abrahám putuje ďalej do oblasti Geraru, kde vládne kráľ Abimelech (Gn 20,1n). Opakuje sa situácia, keď Abrahám vydáva svoju ženu Sáru za sestru. Abimelech si ju berie k sebe, čo opäť môže vyvolať nebezpečenstvo, že dieťa, ktoré porodí Sára nebude Abrahámovým potomkom. Tu ale zasahuje Boh, ktorý v noci vystríha Abimelecha (Gn 20,3-7) a zároveň rozprávač upozorňuje, že „*Pán zavrel každé materské lono v Abimelechovom dome pre Abrahámovu manželku Sáru*“ (Gn 20,18). Toto rozprávanie zároveň obsahuje aj vysvetlenie a do istej miery aj ospravedlnenie Abrahámovho správania (Gn 20,8-13).

Božie prisľúbenie sa naplňuje, Sára porodí očakávaného a vytúženého syna – Izáka (Gn 21). Izák sa narodil presne podľa predpovede v Gn 17,15-21. Veľký dôraz sa v rozprávání kladie na rolu Sáry ako matky. Zároveň sa text vracia k pochybnostiam o Božom sľube, ktoré mali Abrahám a Sára, a ktoré žena vyjadrila smiechom (17,17; 18,12). Novorodenec sa volá Izák, čo sa dá preložiť ako „Boh sa zasmial“ a čo tiež naznačuje, že dôvodom prekvapenia a radosti bola Božia láskavosť. Sára sa však obáva, že Izmael ako starší syn Abraháma bude mať väčšie práva než Izák. Hagar a Izmael sú tak opäť vyhnaní. Okamih radosti z narodenia Izáka teda sprevádza tragédia Izmaelovho osudu. Nikde v cykle Abraháma rozprávanie nenaznačuje, aby Boh odmietol Izmaela ako nehodného alebo zlého. V skutočnosti Boh dáva Abrahámovmu prvorodenému synovi prisľub, že bude veľký: stane sa hlavou pokolenia nomádov žijúcich v púštnych oblastiach egyptského Sinaja a v púštnej krajine Negeb. Tento príbeh pravdepodobne koloval samostatne a nezávisle od starších príbehov. Následne bol spojený s inými rozpráváním Abrahámovho cyklu z podobného dôvodu, pre aký sa v Abrahámovom cykle objavil príbeh Lotových dcér, a to, aby boli z vyvolenia Izraela vylúčené všetky vedľajšie línie etnicky príbuzných národov. Zaslúbenie a požehnanie sa vzťahuje len na Izrael, čo je dôležitý fakt pre čitateľov, ktorí vedeli, že Moabčania, Ammónčania a Izmaeliti nemali pravú vieru v jediného Boha.

Nasleduje epizodické rozprávanie o zmluve Abraháma s Abimelechom (Gn 21,22-34). V tomto príbehu, rovnako ako v predchádzajúcich kapitolách (Gn 12,2n; 18,17; 19:29), je zdôraznená téma požehnaní, ktoré Boh udeľuje prostredníctvom Abraháma. Preto Abimelech, ktorý chce mať účasť na tomto požehnaní, navrhuje Abrahámovi, aby spolu uzavreli zmluvu. S otázkou zmluvy je spojená ďalšia otázka, a to uznanie Abrahámovho práva na studňu v Béršebe. Abimelechov súhlas s Abrahámovým vlastnením studne znamená, že druhý dôležitý Boží sľub, týkajúci sa vlastníctva pôdy v Kanaáne, sa začína naplňovať. Zasadenie tamarišky v Beerševe je symbolom postupného získavania práva na pôdu a tak i naplňovania Božieho prisľubu.

Následne prichádza pre čitateľa napätie a šok. Od Abraháma Boh žiada Izáka ako obeť (Gn 22,1). Príbeh obetovania jediného syna je vlastne ďalším príbehom skúšania Abrahámovj vernosti Bohu. Toto je vrcholný moment celej drámy života Abraháma. Zdá sa, že príkaz, ktorý dal Boh Abrahámovi, je v protiklade s už splnenými prisľúbeniami. Hoci Boží príkaz výslovne nehovorí, že má Abrahám zabiť Izáka (v. 2), on to tak rozumie a robí všetko preto, aby splnil tak chápaný Boží príkaz. Takýto skutok by bol zjavne v rozpore so základným Božím zákonom o nedotknuteľnosti ľudského života, no priebeh udalostí je podriadený Abrahámovmu presvedčeniu, že Boh mu prikazuje zabiť jediného syna. Abrahám si musí byť vedomý skutočnosti, že smrťou Izáka sa stráca nádej na potomstvo, ktoré mu Boh toľkokrát prisľúbil. Napriek tejto hrôzostrašnej a tragickej situácii, nevyjednáva s Bohom tak, ako to urobil, napríklad v prípade Sodomy. Nečaká žiadne vysvetlenia a nehľadá spôsob, ako syna zachrániť. Boh, ktorý vidí Abrahámove konanie, tiež nič viac nevysvetľuje. Necháva ho konať. Boh tak riadi osudy ľudí, aby sa zjavila Jeho všemohúcnosť a milosrdenstvo. Preto aj Abrahámov postoj je výsledkom osobitného vplyvu Božej milosti. Abrahám, preniknutý Božou milosťou, prejavuje veľkú duchovnú zrelosť a predovšetkým neobmedzenú dôveru v Božiu múdrosť a dobrotu. Rozprávanie a jeho dynamika odhaľuje vieru a nádej Abraháma, že Boh si zaobstará obeť (porov. Gn 22,8). Abraháмова viera sa stáva takmer hrdinskou a je plná dôvery v Božiu dobrotu, a tým ho robí schopným odovzdať Bohu všetko – bez ohľadu na dôsledky. Abrahámove predchádzajúce skúsenosti ho naučili, že nemôže pochopiť Božiu myseľ. Teraz teda súhlasí s tým, aby sa naplnila Božia vôľa, hoci to vlastným rozumom nedokáže pochopiť. V rozhodujúcej chvíli Boh zasiahne, čo prezrádza, že nečakal od Abraháma krvavú obeť jeho syna, ale chcel vyskúšať, či sa Abrahám sám dokáže obetovať. Či neodoprie Bohu svoje túžby, nádeje, plány a predovšetkým svoje otcovstvo? Abrahámov postoj ukazuje, že sa hrdinsky postavil výzve, ktorú mu Boh dal. Izák je nakoniec oslobodený z pút a zachránený.

Keď Sára zomiera, Abrahám kupuje jaskyňu Machpela pri Hebrone ako miesto pochovávania (Gn 23). Smrť Sáry a potreba jej pochovania sa stávajú podkladom pre nastolenie témy Abrahámovho vlastníctva pôdy v Kanaáne, teda naplnenia Božieho zasľúbenia. Abrahám sa rozhodne kúpiť pozemok, pretože podľa prevládajúcej tradície by sa mŕtvi nemali pochovávať v cudzej krajine. Spôsob uskutočnenia transakcie zodpovedá dobovým zvyklostiam. Suma, ktorú zaplatil Abrahám, je však veľmi vysoká. Je to preto, že vôbec nezjednával. Pravdepodobne tak chcel jasne spečatiť svoje právo na kúpené pole. Nedostatok zmienky o Božej prítomnosti v celej tejto udalosti nám umožňuje dospieť k záveru, že Abraháмова kúpa pôdy nie je v užšom zmysle naplnením Božieho sľubu, že Abrahám bude vlastníť krajinu Kanán. Boh sľúbil, že Abrahám ju dostane za svoje a nie, že ju kúpi (napr. Gn 15,18-21). Preto sa táto udalosť má interpretovať ako predpoveď toho, čo sa stane v budúcnosti. Medzi izraelskými kmeňmi, ktoré obsadili Kanaán po úteku z Egypta, bude vždy existovať presvedčenie, že Boh im dal krajinu Kanaán ako dar, hoci o ňu v skutočnosti museli bojovať.

V Abrahámovom živote, ktorý sa pomaly chýli ku koncu, sa naplnili všetky sľuby, ktoré mu boli dané. Teraz mu ide hlavne o to, aby sa mohli realizovať v Izákovom živote. Zostarnutý otec sa rozhodne, že Izák si nemôže vziať ženu z Kanaánu (Gn 24). Rovnako sa nesmie vrátiť do Mezopotámie, z ktorej Abrahám odišiel na Boží príkaz. Tieto rozhodnutia sa stávajú podkladom pre ukázanie rituálu uzavretia manželstva. Opakované zmienky o Bohu odkrývajú náboženský pohľad na manželstvo. Izákov splnenie otcovej vôle je zároveň zárukou, že Boh požehná aj jeho. Abrahám teda posielal svojho sluhu, k príbuznému Nachorovi, aby našiel manželku pre Izáka (24). Sluha stretáva Rebeku pri studni, čo je v Biblii typická scéna nájdenia manželky. Sluha zaplatí Rebekeinu bratovi Labanovi cenu za nevestu a ide s Rebekou k Abrahámovi a jeho synovi Izákovi.

Abrahám sa oženil s druhou manželkou Keturou a má s ňou ďalších synov (Gn 25). Príbeh poslednej Abrahámovej manželky a šiestich synov, ktoré mu dala, je príležitosťou spomenúť jeho posledné nariadenia pred smrťou ako i koniec jeho života. Je to aj zavŕšenie Abrahámovho života, ktorý možno považovať za šťastný a úspešný, o čom svedčí aj dosiahnutie vysokého veku, početné potomstvo a zabezpečenie budúcnosti potomkov. No jediným a výlučným Abrahámovým dedičom je zasľúbený syn Izák, preto synovia Ketury dostanú príkaz opustiť Izáka. Ich mená (v. 2) zodpovedajú menám arabských kmeňov. Keď sa následne hovorí o Abrahámovom pohrebe, spomína sa iba Izák a Izmael, ktorí ho pochovávajú v jaskyni Makpela pri Hebrone. Pre Abraháma je pochovanie pri zosnulej Säre a požehnanie, ktoré Boh udeľuje Izákovi, vrcholom jeho naplneného života.

Gen 25,19 – 26,34 Dejiny Izáka a Rebeky a ich synov

Napriek tomu, že syn Izák je dôležitá postava, pretože v jeho narodení sa začína naplňovať prísľub daný Abrahámovi, v skutočnosti mu v knihe Genezis nie je venované rozsiahle rozprávanie. Nenachádzame teda samostatný cyklus venovaný Izákovi, ale len niekoľko príbehov, ktoré postupne prechádzajú ako most z cyklu rozprávání o Abrahámovi do rozprávání o Jakubovi. Rozprávanie sa začína *toledot* Izáka: „A toto je rodokmeň Izáka: Abrahámovi sa narodil Izák“ (Gn 25,19). Táto nadbytočná informácia, ktorá akoby nebola na mieste (veď čitateľ už čítal o Izákovi, a jeho narodení) má za úlohu zvýrazniť, že teraz sa začína časť venovaná Abrahámovmu synovi.

Rozprávanie o narodení sa dvoch synov Izáka (Gn 25,19-260, má za úlohu na jednej strane zvýrazniť mimoriadne Božie požehnanie Izáka, ktorý dokázal vyprosiť u Pána tehotenstvo svojej neplodnej ženy Rebeky (Gn 25,21). Narodenie sa dvojčiek je zároveň chápané ako mimoriadny fakt, ako dvojnásobné požehnanie. Komplikovaný vzťah medzi prvorodeným Ezauom a Jakubom je naznačený už počas narodenia (Gn 25,23-26) a môže odrážať neskoršie konflikty medzi Edomitami (spojenými s Ezauom) a potomkami Jakuba – Izraelitmi. Hoci je Jakub mladší a požehnanie prvorodeného by malo patriť Ezauovi, Jakub sa ukazuje ako prešibanejší a šikovnejší, Ezau naproti tomu

ako ten, kto ľahkovážne pristupuje k Božiemu požehnaníu (Gn 25,27-34). Zároveň je tak naznačené, že Božie požehnanie a jeho plány sa niekedy realizujú aj pre človeka nečakanými a prekvapivými cestami.

V Gn 26 načas Jakub mizne zo scény a Izákovi je venovaných sedem krátkych epizód, ktoré nadväzujú na život Abraháma:

1) Verše 1 – 5 priamo poukazujú na podobnosť medzi osudom Abraháma a Izáka. Izáka zastihuje hladomor podobne ako jeho otca Abraháma, avšak Izákovi Boh prikazuje, aby na rozdiel od svojho otca nešiel do Egypta, ale zostal krajine, ktorú mu ukáže, čím je zvýraznené pokračovanie Božieho prísľúbenia v Izákovi (porov. v. 3).

2) Verše 6-11 sú tretím rozprávaním o tom, ako patriarcha v cudzej krajine zaprie svoju ženu a vydáva ju za sestru. Fakt, že takmer rovnaká situácia sa opakuje trikrát (12,10-20; 20,1-18; 26,6-110) poukazuje na to, akú veľkú hodnotu jej pripisovali autori, ktorí videli v nej poučenie, že Boh je verný svojmu prísľúbeniu napriek krátkozrakému konaniu samotných praotcov.

3) Verše 12-14 poukazujú na to, že veľké bohatstvo Izáka, podobne ako v prípade Abraháma (porov. Gn 13,2) svedčí o Božom požehnaní.

4) Verše 15-16 pripomínajú epizódu z 12,25, t.j. príbeh o Abrahámovi a studniach: Božie požehnanie prechádza z Otca na Syna.

5) Verše 17-22 odrážajú boje o zem a vodu a končia sa výrazným potvrdením právo na vlastný slobodný priestor.

6) Verše 23-25 sú teologickým potvrdením prísľubu danému Abrahámovi.

7) Verše 26 – 33 naznačujú, že históriu Izáka a Abraháma spája aj Ber-šeba a zmluva, ktorou sa vzájomne zaviazali Izák a Abimelech.

Rozprávanie o Izákovi je uzavreté opisom Ezauovho manželstva s cudzinkami (Gn 26,34-35), ktoré naznačuje jeho odcudzenie sa Izákovi a Božím prísľúbeniam, ktoré boli dané synovi Abraháma.

Gen 27,1 – 36,43 Dejiny Jakuba a jeho žien, Ley a Ráchel

Rozprávanie o Jakubovi od kap. 27 až po kapitolu 35 je premyslene usporiadané a prezrádza literárne nadané autora. Cyklus je zarámovaný informáciou o starom, slepom Izákovi (staroba a slepota naznačujú blížiaci sa koniec jeho života) na začiatku (27,1n) a jeho smrťou a pochovaním (35,22b-39) na konci. Počas celého rozprávania môžeme vidieť, ako Jakub sa rozvíja a mení z mladíka, ktorý má konflikt so svojím starším bratom, na otca veľkej rodiny s veľkým majetkom. Rozprávanie je zarámované taktiež konfliktom Jakuba a Ezaua, keď na v Gn 27 čítame o jeho vypuknutí, v Gn 33 dochádza k zmiereniu a na konci rozprávania bratia v zhode pochovávajú svojho otca (Gn 35,27-29).

Základnou zápletkou, ktorá rozvíja celú drámu rozprávania je Jakubovo podvodné získanie požehnanie od svojho otca Izáka, ktoré vedie ku konfliktu so starším bratom Ezauom, ohrozeniu života

Jakuba a k jeho nútenému úteku z domu. Tento konflikt Jakuba s Ezauom môže odrážať neskorší etnický konflikt medzi Edomitmi a Izraelitmi. Na druhej strane môže taktiež zrkadliť antagonizmy medzi dvomi sociálnymi skupinami – pastiermi a lovcami. Na jednej strane autor komicky až ironicky predstavuje smiešny obraz ambiciózneho Jakuba pokrytého kozľacími kožkami, ktorý podvodne získal otcovo požehnanie. Na druhej strane zas ukazuje dôsledky tohto skutku Jakuba (Gn 27,1-29), ktorý musel znášať ľstivé konanie svojho svokra Labana a dvadsať rokov krvopotne slúžiť v cudzine. Autor rozprávania zároveň ukazuje, že Ezau nebol hodný Božieho požehnania a prvorodenstva, pretože ľahkomyselne a lacno predal svoje prvorodenstvo (25,33), uzavrel nevhodné manželské zväzky so ženami z Kanaánu, Chetitkami, ktoré sa nepriateľsky správali k Izákovi a Rebeke (26,34-35) a rozhodol sa, že zabije Jakuba (27,14).

Ohrozenému Jakubovi jeho matka Rebeka (27,42-44) radí ukryť sa u jej brata Labana. Podobne Izák radí Jakubovi, aby išiel k Labanovi a tam si našiel manželky zo svojho rodu, tak aby sa neoženil s Kanánčankami (28,1-6). Ezau aj túto žiadosť Izáka, aby sa Jakub neženil s Kanánčankami, berie ako nepriamy útok na seba a na truc svojmu otcovi si berie za ženu ďalšiu cudzinku Mahelet, dcéru Izmaela. Sú tak predstavené dva dôvody, pre ktoré ide Jakub za svojím ujom Labanom – útek pred krvilačným a pomstychtivým Ezauom a vyhnutie sa uzavretiu manželstva s cudzinkou.

Počas cesty Jakuba do Charamu (Gn 28,10-22) sa mu Boh zjavuje vo sne. Je to prvá z viacerých teofánií (Božích zjavení) Jakuba, ktoré ukazujú, že to Boh ho vedie a že Jakub je skutočným Božím vyvoleným. Boh sa Jakubovi zjavuje v situácii ohrozenia, keď Jakub uteká pred bratom, ktorý ho chce zabiť a musí nocovať na mieste, kde mu hrozilo nebezpečenstvo od divých zvierat alebo zbojníkov. Preto si pod hlavu kladie kameň ako jednoduchú a primitívnu obrannú zbraň. Vo sne, ktorý je Pentetauchu ukázaný ako prostriedok odhaľovania Božej vôle a tajomstva, vidí Jakub rebrík, po ktorých vystupujú Pánovi anjeli, teda Boží poslovia. Tento obraz odhaľuje fakt, že Boh nie je nedostupný, tak ako o ňom vládlo presvedčenie na starovekom blízkom východe. Rebrík z Jakubovho sna môže pripomínať rebríky / schody na babylonských zikkuratoch (palácoch a chrámoch), ktoré boli vnímané ako Božie domy a zároveň symbolizovali Božiu nedostupnosť.

Jakub dostáva počas sna požehnanie, ktoré je obsahovo identické s prisľúbeniami danými Abrahámovi (Gn 28,13-15). Je tak potvrdené, že Jakub a jeho potomkovia budú dedičmi Abrahámových prisľúbení. To, čo sa snažil Jakub získať ľstivo a ľudským spôsobom vo svojej rodine (ktorá poskytovala bezpečný priestor), dostáva teraz od Boha v situácii ohrozenia. Samotnému Jakubovi je ťažké uveriť, že sa mu v jeho živote, ktorý je teraz ohrozený – Jakub je utečencom a migrantom – bude dariť vďaka Božiemu požehnanu. Preto vyjadruje svoje pochybnosti a Bohu kladie akoby isté podmienky (Gn 28,20-22). Na Jakubove podmienky Boh priamo neodpovedá, ale čitateľ sa v priebehu ďalšieho rozprávania môže presvedčiť, že Boh zo svojej strany všetko splní.

Jakub po príchode k Labanovi stretáva pri studni svoju budúcu manželku Ráchel (Gn 29,1-14). Stretnutie pri studni nadväzuje na podobné uzavretie manželstva jeho rodičov (Gn 24) a iné biblické stretnutia pri studni (porov. Ex 2; Jn 4). Tu sa začína dlhý pobyt Jakuba u svojho uja Labana. Stretnutie s Ráchel nie je náhodou, ale predznačuje splnenie sa Božích prisľúbení. Jakub je ukázaný ako človek, rozhodný a konkrétny. Nečaká so založenými rukami, ale sám prichádza s iniciatívou a pomáha napojiť stáda. Prvé stretnutie s Labanom je srdečné a nenaznačuje neskoršie problémy. Laban ho prijíma ako sluhu, správcu svojho majetku.

Ako odmenu za sedem rokov služby u Labana si Jákub žiada Ráchel za manželku (Gn 29,15n). Táto Jakubova žiadosť prezrádza jeho praktickú múdrosť. Ako utečenec nemá dostatok prostriedkov na to, aby podľa blízkovýchodného starovekého zvyku rodine snúbenice poskytol odplatu, ktorá mala rodine vynahradiť prostriedky vynaložené na výchovu dcéry a v prípade úmrtia muža alebo opustenia manželky, mali tieto prostriedky slúžiť na zabezpečenie jej ďalšieho živobytia. Po siedmich rokoch mu však Laban najprv dá za manželku svoju staršiu dcéru Liu a až potom Jakub dostane Ráchel. K zámene mohlo dôjsť počas starovekého manželského rituálu, keď deva mala zahalenú tvár. Tento podvod mohol Jakubovi pripomenúť jeho priestupok z mladosti (Gn 27), keď sa sám vydával za niekoho iného. Labanova leš zodpovedá vtedajším blízkovýchodným zvykom, ako ju aj sám vysvetľuje (Gn 29,26n). Predchádzalo sa tým tomu, aby dcéry nezostali svojej rodine na príťaž. Aj Laban sa ukazuje ako prefíkaný a prakticky uvažujúci muž. Dosiahol tak, že Jakub u neho slúžil zadarmo v skutočnosti dvakrát dlhšie, než to bolo dohodnuté na začiatku. Zo strany Jakuba to bolo aj vyjadrením veľkej lásky k Ráchel. Jakub zároveň tak získal naraz dve ženy, spolu s ich slúžkami. Je to predznamenanie naplnenia Božieho prisľúbenia o početnosti Jakubových potomkov (porov. Gn 28,14).

Medzi dvomi ženami, milovanou i menej milovanou, plodnou i neplodnou, vzniká napätie a súperenie (Gn 30,1-21). Žiarlivosť a napätie medzi oboma sestrami sa prenáša aj na synov a otrokov. Lea porodí najprv štyroch synov: Rubena, Simeona, Léviho a Júdu (Gn 29,31-29). Keď Ráchel nemohla otehotnieť, uchýlila sa ku zvyku, ktorý už skôr využila Sára (Gn 16). Dáva svojmu mužovi svoju slúžku (Gn 30,1-3), aby s ňou počal dieťa. Potom, ako jej slúžka porodila dieťa, zobrala ho Ráchel ho na svoje kolená, čím ho uznala za svoje (Gn 30,3). Tento zvyk mal charakter adopcie. Ráchelina slúžka Bala (Gn porodila Jakubovi synov Dána a Neftaliho (Gn 30,5-8). Aj Lia dáva Jakubovi svoju otrokyňu Zelfu, ktorá mu porodí synov Gáda a Ašera (Gn 30,9-13). No neskôr i samotná Lia počne synov: Izachara, Zabulona a dcéru Dinu. Až nakoniec rozprávania o zrodení synov a dcér Jakuba Ráchel porodí svojho prvého syna Jozefa (Gn 30,24), ktorý sa neskôr v knihe Genezis (Gn 37 – 50) stane hrdinom rozsiahleho rozprávania a ktorý v čase hladomoru zachráni svoju rodinu. Mená jednotlivých detí sú spojené s okolnosťami ich narodenia a sú vyjarením istej slovnej hry v hebrejskom jazyku. Všetci dvanásť synovia Jakuba budú v budúcnosti otcami pokolení Izraelského národa

Potomstvom obdarený Jakub (Gn 30,25-43) sa chce vrátiť do Kanánu a preto sa chce so svojím svokrom Labanom dohodnúť na majetkovom vyrovnaní. Laban ho chce opäť podviesť a určuje Jakubovi zvieratá, ktoré predstavujú menšiu časť stáda. Aj tu sa Jakub ukáže ako múdry a prakticky zdatný muž a počas šiestich rokov sa z tejto spočiatku malopočetnej skupiny zvierat (flákaté a pruhované zvieratá) stanú, stane stádo prevyšujúce počtom stáda Labana. Jakubova činnosť nezodpovedá súčasným znalostiam genetiky, skôr odráža staroveké magické praktiky a povery. Z Jakuba sa stáva bohatý muž, čo je konkrétny prejav naplnenie Božieho požehnanie.

Jakubovo bohatstvo prebúdza žiarlivosť Labana (Gn 31,1-2), ktorý sa začína k Jakubovi správať nepriateľsky. Vtedy Boh prikazuje Jakubovi, aby sa vrátil do Kanánu (Gn 31,3). To je základ toho, prečo všetko, čo sa bude počas cesty Jakuba diať, bude sprevádzať Božie požehnanie. Samotný Jakub sa však snaží svoju rodinu pripraviť na to, aby sa blízki (ženy i deti) vedome a dobrovoľne rozhodli odísť s ním (porov. Gn 31,4-16). Chce sa vymaniť spod Labanovej vlády ako hlava rodiny. Chce im uľahčiť rozhodovanie, a preto im rozpráva sen, podľa ktorého Boh riadil všetky jeho skutky, aby väčšia časť Labanovho stáda bola jeho. Navyše tento sen súvisí so zaslúbením, ktoré dostal od Boha v Bételi (porov. Gn 28,10-22). Jakub so svojimi ženami odchádza tajne, aby ho Laban silou nezastavil (Gn 31,17-21).

Laban ho však dostihne a nastáva dlhé vyjednávanie (Gn 31,22-54). Znovu zasahuje Boh v prospech Jakuba. Napriek tomu, že Laban voči Jakubovi manifestuje svoju silu, nakoniec sa podriaďuje Bohu (porov. Gn 31,24.42) a necháva Jakuba na pokoji. Hoci si je Jakub vedomý toho, že jeho svokor má nad ním prevahu, nevzdáva sa, ale s odvahou bráni svoju pravdu a svoje práva ako aj práva svojich žien a detí. I keď sa Laban do konca snaží diktovať podmienky (porov. Gn 31,43), je to Jakub, ktorý nakoniec víťazí. Ďalší konflikt nemá zmysel, preto obaja uzatvárajú zmluvu, pri ktorej sa odvolávajú na Boha, ktorého každý z nich uctieva. Zmluva je dohodou o neútočení a môže byť náznakom neskorších mierových dohôd medzi Izraelitmi a Aramejcami.

Po rozchode s Labanom Jakub zažíva tri dôležité stretnutia: i) v Mahanaim stretáva Božích anjelov (Gn 32,2); ii) pri potoku Jabok bojuje s neznámym, ktorý sa ukazuje byť Božím poslom (Gn 32,25-30); iii) nakoniec sa stretáva s Ezauom (Gn 33,1-17). Stretnutie s Božimi anjelmi, ktorých Jakub vníma v podobe vojenského tábora, ho má uistiť, že sa nemusí báť žiadnych protivníkov. Hrozba, ktorá mu hrozila, keď odchádzal z domu, ako aj dlhé roky rozlúčenia vyvolávali prirodzene v Jakubovi neistotu a obavy zo stretnutia s Ezauom. Hoci teraz je Jakub bohatý, čo je znakom Božieho požehnanie, teraz vystupuje už s pokorou a skromne, pretože si je vedomý, že v minulosti sa riadil ľstou a falošnosťou (porov. Gn 32,5-6). Jednoduchá a krátka informácia, že Ezau tiahne so štyristo mužmi vyvoláva v Jakubovi odôvodnené obavy o svoj život a život rodiny.

V takejto situácii Jakub podniká tri kroky: i) zabezpečuje svoju rodinu pred útokom (Gn 32,8-9); ii) modlí sa (Gn 32,10-13); iii) snaží sa obmäkčiť Ezaua bohatými darmi, ktoré káže posilať postupne, usiluje sa akoby čo raz viac vplývať na Ezaua a preukázať mu svoju dobrú vôľu (Gn 32,14-22).

Po prepravení rodiny do bezpečia za potok Jabok, Jakub zostáva sám a zažíva tajomný boj (Gn 32,25-33). Nie je síce priamo povedané, kto je jeho protivníkom, ale fakt, že mu s autoritou mení meno z Jakuba na Izrael a udeľuje mu požehnanie, svedčí o tom, že je to posol samotného Boha. V celej udalosti je dôraz položený práve na požehnaní a čitateľa môže prekvapiť nástojčivosť, s akou Jakub o požehnanie žiada (v. 27). Jakub si je vedomý, že prvé (otcovské) požehnanie získal podvodom (Gn 27), preto mu záleží, aby získal požehnanie od samotného Boha. Požehnanie potvrdzuje fakt, že Jakub sa zmenil, čo je vyjadrené aj jeho novým menom. Opis celej udalosti obsahuje taktiež vysvetlenie pôvodu Izraela, miestnej názvy Penuel a zvyku nejedenia šľachy bedrového kľbu. Rozprávanie o udalosti má teda etiologický význam.

Po tejto osobnej zmene Jakuba dochádza aj k premene jeho vzťahu so starším bratom (Gn 33). Toto rozprávanie je definitívnym ukončením neprateľstva týchto dvoch bratov. Na prekvapenie Jakuba, Ezau sa ukázal byť priateľský a stretnutie s ním sa nesie v atmosfére zmierenia. Opatrný Jakub však neprijíma návrh Ezaua a ich cesty sa rozchádzajú, každý sa usadí na inom mieste. Smer, ktorým sa vyberá Jakub znamená, že ide do zeme Kanán, s ktorou sú spojené prisľúbenia dané predkom.

Rozprávanie o zneuctení Diny a pomste jej bratov (Gn 34) narušá rozprávanie o Jakubovi a viac sa týka jeho potomkov. Jakub sa usadí v Sicheme, ale toto miesto neprineslo len šťastie. Dinu, Liinu dcéru unesie Sichem, syn kráľa mesta a zneuctí. Kráľ prijíma požiadavku Jakubových synov na zmierenie. Každý muž mal byť obrezaný. Keď sú muži mesta oslabení ranami, Dínini bratia, Simeon a Lévi, zaútočia na mesto a zabijú „všetkých mužov“ (v. 35). Toto kruté rozprávanie je svedectvom neľahkých vzťahov medzi Izraelitmi a pôvodnými obyvateľmi Kanánu.

Jakubove potovanie z miesta na miesto odrážajú neskoršie osídľovanie Kanánu potomkami Jakuba. Z mesta Sichem, ktoré sa nachádzalo približne 70 km Jeruzalema Jakub odchádza do Betel, ktoré sa nachádzalo okolo 15 km severne od Jeruzalema (Gn 35). Betel bolo dôležité kultové mesto. Boh mu tam pripomenul o sľube postaviť tam oltár (Gn 28,10). Počas prípravy na postavenie oltára Jakub prikázal celej rodine a všetkým, čo boli s ním, zbaviť sa modloslužobných predmetov. Svedčí to o tom, ako postupne sa formovalo uctievanie jediného Boha. V meste Betel Jakub druhý krát dostáva od Boha meno Izrael a sú potvrdené prisľúbenia dané Abrahámovi.

Ďalšie rozprávanie hovorí o smrti Ráchel, ktorá zomiera pri pôrode svojho druhého syna Benjamína a je pochovaná neďaleko Betlehema (Gn 35,16-20). Jej smrť niektorí interpretujú ako naplnenie sa Jakubovho prekliatia uvrhnutého nevedomky na Ráchel, ktorá ukradla z domu Labana sochy pohanských bôžkov (Gn 31,19.32). Po radostnom stretnutí Izáka s Jakubom, staručký Izák zomiera (Gn 35,27-29), čím sa uzatvára rozprávanie. Zavŕšením rozprávania sú dva rodokmene –

Jakubov Gn 35,22b-26 a dlhší Ezauov. Jakubov rodokmeň je kratší, pretože rozprávanie o jeho potomkoch pokračuje od 37. kapitoly. Naproti tomu celá 36. kapitola predstavuje rodokmeň Ezaua, ktorý sa nazýva aj Edom, a je považovaný za praotca Edomčanov (Gn 36). Tento rodokmeň obsahuje dôležitú informáciu o pokojnom rozchode Jakuba a Ezaua (Gn 36,6). Vo svetle rodokmeňa, ktorý hovorí o bohatstve potomkov Ezaua, môžeme povedať, že aj jeho potomkov Boh požehnával. Vyvolenie Jakuba neznamená absolútne odmietnutie Ezaua a jeho potomkov. Boh vo svojej múdrosti obdarúva rôznych ľudí rôznymi povolaniami a požehnaniami. Všetci tvoria spoločné dejiny spásy. Aj keď neskoršie vzťahy Edomčanov s Izraelimi boli rôzne a často komplikované, tento rodokmeň má svedčiť o ich príbuzenstve.